

Головань Т.П.Институт литературы имени Т.Г. Шевченко
Национальной академии наук Украины**ОККАЗИОНАЛИЗМЫ ВАСИЛИЯ БАРКИ: ЭСТЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ****Аннотация**

В статье проанализированы окказионализмы Василия Барки с эстетической точки зрения. Под эстетическим анализом лексических новообразований автор понимает целостное изучение их функций в структуре литературного произведения. Выяснено, что окказионализмы писателя созданы по общему принципу и служат выразительности метафизического плана изображения. Также уделено внимание рецепции окказионализмов Василия Барки в украинской критике.

Ключевые слова: окказионализмы, узуальные слова, грамматическое значение, абстрактный образ.

Holovan' T.P. Shevchenko Institute of Literature
of the National Academy of Sciences of Ukraine**VASYL BARKA'S OCCASIONALISMS: AESTHETIC ASPECT****Summary**

This article gives an aesthetic analysis of Vasyl Barka's occasionalisms. By the aesthetic analysis of new words the author means a study of their role as part of a whole in a work of literature. It is shown that Barka's occasionalisms are created on the general principle and subordinated to the depiction of metaphysical forces. Some attention is given to the reception of the problem in Ukrainian literary criticism.

Keywords: occasionalisms, common words, grammatical meaning, abstract image.

УДК 355.01

**ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ У ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ СЮЖЕТІ:
ВІДПОВІДНІСТЬ ВИРОБНИЧИМ СТАНДАРТАМ ЖУРНАЛІСТИКИ****Мірошниченко П.В., Пшепировська С.Г.**

Запорізький національний університет

У статті розглядаються найбільш часто вживані в публіцистиці поняття, що претендують на узагальнене найменування подій, які відбуваються на Сході України. Аналізується зміст понять «війна», «гібридна війна», «воєнний конфлікт». В статті також розглянуті основні виробничі стандарти журналістської діяльності в «гарячих точках». Рекомендації надаються всім представникам ЗМІ, а особливо, журналістам-телевізійникам.

Ключові слова: війна, воєнний конфлікт, гібридна війна, телебачення, виробничі стандарти.

Постановка проблеми. В історії людства воєнні періоди завжди переважали над мирними. Війна привертала увагу багатьох дослідників, сформувалися і продовжують складатися різні наукові дисципліни – філософія війни, соціологія війни, психологія війни, політологія війни та інші. Проте залишаються недослідженими різні аспекти цього соціально-політичного явища, в тому числі, і проблеми взаємодії і взаємовпливу ЗМІ та влади в період війн, воєнних і збройних конфліктів.

Журналістика не може не звертатися до теми війни та збройних конфліктів. За допомогою ЗМІ відомості про напружені ситуації, революції, військові злочини та конфлікти наповнюють сферу публічного обговорення. В умовах війни або збройного конфлікту вплив ЗМІ на аудиторію проявляється особливо чітко. Журналістика може виступати як у ролі пропагандиста, так і опозиційно налаштованого ак-

тора політичного процесу. Роль ЗМІ у впливі на громадську думку та механізми цього впливу досліджуються давно й поглиблено. Засоби масової інформації є основним постачальником повідомлень, за допомогою яких аудиторія усвідомлює що відбувається, і формує свою думку про сучасні військові події.

Сучасна українська журналістика не може залишатися осторонь і теми воєнного конфлікту або, так званої, «гібридної війни» Росії проти України. Процеси, що почалися в нашій країні ще восени 2013 року та переросли у глобальну політичну кризу, безумовно, зачепили основи світового порядку, закладені після Другої Світової війни. Євромайдан, анексія Криму Російською Федерацією і збройний конфлікт на Сході України стали приводом для перезавантаження міжнародних відносин. Ці драматичні події більшістю експертів оцінюються як найкритичніші за роки існування

незалежної держави. Воєнний конфлікт на території Донецької та Луганської областей болоче вдарив по кожному українцю та знайшов відображення в усіх засобах масової інформації.

І якщо спершу вітчизняні медіа у зоні бойових дій представляли всього один-два кореспонденти, то за останній рік їхня кількість зросла. Українські журналісти, телеоператори, фотокореспонденти виїжджають «на передову» і стають повноправними учасниками подій у «гарячій точці». І тут постає питання етичності та об'єктивності висвітлення подій на сході країни. Збройний конфлікт багато в чому залежить від ЗМІ. Журналісти маніпулюють думками аудиторії, пропагують певні ідеали, зумовлюють виникнення реакції споживачів інформації, яка в подальшому впливає на перебіг конфліктної ситуації. Саме тому вивчення ролі ЗМІ під час воєнних конфліктів набуває дедалі більшої актуальності.

Питання війни, її сутності та змісту перебувають під пильною увагою не тільки світової, а й вітчизняної наукової думки. В Україні за останнє десятиліття з'явилися різні трактування самого поняття «війна». Над питанням сучасного осмислення війни працюють, зокрема, О. Кирицький, В. Левицький, Р. Додонов, В. Глазунов. Дослідженню поняття «гібридна війна» присвячують свою увагу ряд науковців, зокрема, М. Сенченко, Ю. Дмитрович, В. Філатов, М. Гродненський, Ю. Петухов, В. Коцур та інші. В умовах збройного конфлікту з Російською Федерацією дослідження «гібридної війни», або «війни керованого хаосу» стає актуальним, оскільки така стратегія впливає на національну безпеку та територіальну цілісність України.

Метою статті є аналіз процесу висвітлення воєнного конфлікту в Україні, зокрема дотримання медійниками стандартів журналістської діяльності «в гарячих точках».

Виклад основного матеріалу. Сучасний період в історії людства істотно маркований воєнною тематикою – кількість і масштабність воєнних конфліктів набирають обертів у всьому світу. XX століття репрезентувало дві світові війни, небачені за своїми масштабами та наслідками. Початок третього тисячоліття позначився потужним сплеском воєнних дій на Близькому Сході (Єгипет, Лівія, Пакистан, Сирія тощо) та в Україні.

Війна є об'єктом людського інтересу настільки ж давно, наскільки давніми є відомі писемні джерела. Під війною розуміється соціально-політичне явище, що є крайньою формою вирішення соціально-політичних, економічних, ідеологічних, а також національних, релігійних, територіальних та інших суперечностей між державами, народами, націями, класами і соціальними групами засобами військового насильства [2, с. 205]. Згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, війна вважається такою, якщо має місце офіційне оголошення війни.

Після прийняття Женевських конвенцій у 1949 році з'явилося поняття «збройний конфлікт» або «воєнний конфлікт». Це збройне протиборство між державами або соціальними спільнотами всередині окремих держав, що має на меті вирішення економічних, політичних, національно-етнічних та інших суперечностей через обмежене застосування військової сили. Також під

міждержавним збройним конфліктом розуміють ситуацію «оголошеної війни чи іншого збройного конфлікту, який виникає між двома або кількома договірними сторонами, навіть у тому випадку, якщо одна з них не визнає стану війни» [5, с. 7]. Відповідно до цієї статті, міжнародні збройні конфлікти виникають між державами, коли одна або більше сторін використовують свої військові ресурси проти іншої сторони, незалежно від причин або сили конфронтації. Враховуючи сказане, військовий конфлікт можна було б визначити як гостру фазу розвитку суперечностей між державами (коаліціями держав), а також воєнізованими суспільно-політичними формуваннями.

Своє визначення «воєнному конфлікту» подає і Воєнна доктрина України. Це національна система керівних поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів. Згідно з доктриною, «воєнний конфлікт» – це спосіб вирішення суперечностей між державами із застосуванням воєнної сили або в разі збройного зіткнення всередині держави. Видами воєнного конфлікту, за тим же документом, є:

- збройний конфлікт на державному кордоні, а саме обмежене збройне зіткнення на державному кордоні між Україною та іншою державою;
- збройний конфлікт всередині держави, тобто збройні зіткнення всередині України за участю непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань;
- локальна війна, що виникає в разі збройної агресії проти України з боку іншої держави регіону;
- регіональна війна, що виникає в разі збройної агресії двох і більше держав проти України [11].

Багато дослідників називають сучасні події на Сході України «гібридною війною». Розглядаючи явище гібридної війни, слід зазначити, що сучасна вітчизняна наукова література пропонує небагато відомостей з означеного питання. Винятком є роботи С. Дацюка, що системно працює в цій сфері [3]. Набагато більше інформації є на рівні масмедіа. Більшість журналістів доволі наполегливо виводить поняття «гібридна війна» на рівень масової свідомості, часто користуючись ним більше як формальним, зручним, модним терміном.

Гібридна війна передбачає широкий спектр ворожих дій, головними з яких є політичні, інформаційно-психологічні та економічні впливи, що дозволяють завдати противнику відчутний територіальний, політичний і економічний збиток, дезорганізувати систему управління, деморалізувати суспільство. Специфіка гібридної війни полягає в тому, що на початковому етапі невійськові впливи переважають над військовими, які можуть бути навіть відсутні. До них належать інформаційно-пропагандистські, політико-дипломатичні, енергетичні, інфраструктурні, торговельно-економічні заходи. При цьому сама війна не сприймається масовою свідомістю як війна [4, с. 265].

Проблема безпеки журналістів при висвітленні подій у «гарячих точках» є відкритою в багатьох країнах світу. На думку О. Князева, особливе значення для виживання і продовження журналістської роботи в зоні військового конфлікту мають два чинники. Перший – це вміння правильно поводитися в екстремальній ситуації. Другий – це безпосередня підготовка. Напри-

клад, володіння навичками невідкладної медичної допомоги або наявність аптечки [8, с. 5].

Загальні положення про умови роботи журналістів містяться в законодавчих актах. Порядком відрядження журналістів у місця надзвичайних подій та умови їхньої діяльності в цих відрядженнях регулюються Законом України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів».

У Статті 15 цього Закону сказано: «працюючи в місцях збройних конфліктів, журналіст (учасник творчої групи) зобов'язаний дотримуватися вимог щодо нерозголошення планів спеціальних підрозділів, відомостей, що є таємницею досудового розслідування, не допускати фактичної пропаганди дій терористів та інших злочинних груп, їхніх вчинків і заяв, спеціально інспірованих для засобів масової інформації, не виступати в ролі арбітра, не втручатися в інцидент, не створювати штучної психологічної напруги в суспільстві. За порушення цих вимог журналіст (учасник творчої групи) несе відповідальність відповідно до законодавства України» [7].

Коли журналіст перетинає зону воєнного конфлікту, там діють свої правила. Деякі з них викладені в міжнародно-правових документах. Зокрема, діяльність представників ЗМІ в зоні воєнного конфлікту регулюється Міжнародним гуманітарним правом. Воно містить норми, що охороняють журналістів під час війни. Журналіст, який перебуває в небезпечному відрядженні в зоні збройного конфлікту, з погляду Міжнародного гуманітарного права розглядається як цивільна особа, і на неї в повному обсязі поширюється той же самий захист, що надається цивільній особі [10].

При висвітленні війни чи збройного конфлікту (як і будь-якого соціального конфлікту чи протистояння) головним для ЗМІ є відображення позицій обох сторін конфлікту, або максимальне прагнення до об'єктивності. Такої думки дотримується, зокрема, В. Монахов: «Перш ніж писати про будь-який конфлікт, українолюбці необхідно вислухати всі його сторони, всіх його учасників. Розповідь про конфлікт повинна бути максимально об'єктивною і вільною від використання так званої «мови ворожнечі» або «мови ненависті» – hate speech» [9, с. 107].

Чи подавати «іншу точку зору», висвітлюючи нинішній конфлікт на Сході України? Це питання неодноразово обговорювали українські медіаексперти та представники ЗМІ. «Одна справа, коли ти їдеш у Сирію, і для тебе обидві сторони чужі (хоча одній з них ти симпатизуєш більше, яким би об'єктивним журналістом ти не був), – зазначає журналіст телеканалу «Інтер» Р. Бочкала. – А інша справа, коли війна у тебе вдома, тоді бути безпристрасним просто неможливо. У цій війні журналісти не просто частина ситуації, а один із видів зброї, бо йде інформаційна війна». На його думку, після ескалації воєнного конфлікту в Україні, стало зрозуміло, що інтерв'ю в терористів брати не можна: «Ми не повинні допомагати їм транслювати їхні жажливі ідеї», – підкреслює Р. Бочкала [6].

Окремо хотілося б виділити правила відеозйомки для журналістів-телевізійників. Адже саме з сюжетів бойовики можуть дізнатися, в

якому стані та чи інша бригада, яка в неї ситуація з набоями тощо. Знімаючи розташування військових частин, журналісти мають пам'ятати декілька важливих правил:

- не можна показувати панорамних кадрів, скупчення живої сили та техніки – всім цим може скористатися ворожа сторона. Навіть якщо якась деталь здається вам неважливою, це не значить, що так насправді є. Деталі в кадрі можуть видати локацію;
- необхідно стежити, щоб у кадр не потрапили знаки, які можуть вказати на місцевість, у результаті чого можна буде вирахувати розташування блокпоста;
- не можна розповідати про пересування військ;
- іноді краще взагалі не знімати зброї чи техніки, тому що ворогу може бути невідомо про наявність в армії деяких типів зброї. Як зазначає кореспондент телеканалу «Інтер» Р. Бочкала, деякі командири вже скаржилися на подібні кадри в ефірі і через це в них погіршується ставлення до ЗМІ загалом. Один зі способів не помилитися – показувати весь відзнятий матеріал керівництву й вилучати кадри, які вони вважатимуть неприйнятними, оскільки іноді небезпечними є на перший погляд дуже невинні кадри [6];
- обов'язково потрібно дослухатися до прохань солдатів, якщо вони просять не знімати їхніх облич. За необхідності журналіст має знайти компроміс: затушувати обличчя, змінити тембр голосу. Не всі кажуть родичам, що вони в АТО, такі деталі можуть нашкодити як самому герою, так і його близьким людям.

Працюючи в зоні воєнних дій, журналіст, перш за все, повинен пам'ятати, що має справу з військовою таємницею. Ці дані в жодному разі не можна розповсюджувати, а дозвіл на публікацію краще перепитати в командира. Такої думки речник інформаційно-аналітичного центру РНБО А. Лисенко. «Якщо, наприклад, командир показує вам карту, ви маєте дізнатися, чи є вона таємною і чи маєте ви право її знімати. Є таємні об'єкти, так звані місця-секрети, про які ніколи нікому не кажуть. Подивіться, чи нема в документі грифу або помітки. Наприклад, помітка «ДСК» – для службового користування – уже свідчить, що це таємний документ. 90% інформації розвідка отримує з відкритих джерел, серед яких – ЗМІ» [1].

Інформацію журналістам краще отримувати від командирів. Рядовий солдат теж може багато розповісти, але в його словах буде чимало зайвого, і це може нашкодити. Тому його краще питати про умови, побут бійців.

Висновки та пропозиції. За часів незалежності українська журналістика зазнала незліченних втрат. Число загиблих журналістів під час воєнних конфліктів вражає: Чечня, Ірак, Ліван, Придністров'я, Туреччина, Афганістан, Грузія і Україна – «Революція гідності», воєнні дії з терористами та сепаратистами на Сході країни.

За даними Інтернет-видання «Дзеркало тижня», в 2014 році Україна посіла третє місце у світі за кількістю загиблих журналістів [12]. А за даними порталу «Репортери без кордонів», з 2002 року по сьогодні було вбито 928 журналістів по всьому світу. Ця професія завжди асоціювалася з особливою безпекою і ризиком, не кажучи

вже про відповідальність. Адже представників ЗМІ справедливо вважають четвертою владою – саме вони формують громадську думку і створюють інформаційний фон подій.

Журналіст в зоні воєнного конфлікту – це подвійна відповідальність. По-перше, працюючи в умовах війни, журналіст піддає небезпеці власне життя. По-друге, своїми діями він може створити загрозу життю багатьох солдатів, які зі зброєю в ру-

ках захищають країну на передовій. Журналістам не варто забувати про відповідальність, і тим паче, не вдаватися до радикалізації у журналістських матеріалах. У сучасних умовах свідомі представники ЗМІ повинні надзвичайно виважено висвітлювати події, бути обережними з формулюваннями та закликами, адже від їхніх слів залежить психологічний стан, а ще важливіше – формування плану дій сотень тисяч глядачів, слухачів і читачів.

Список літератури:

1. Висвітлення збройного конфлікту. Поради для журналістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/how_to/visvitlennya_zbroynogo_konfliktu_poradi_dlya_zhurnalistiv/
2. Военный энциклопедический словарь [редкол.: А. Горкин, В. Золотарев, В. Карев и др.]. – М., 2007. – С. 205.
3. Дацюк С. А. Стратегия победы Украины в войне с Россией [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylyu.net/analytics/geopolitics/strategiya-pobedyi-ukrainyi-v-voyne-s-rossiey.html>
4. Додонов Р. О. Криза, війна чи конфлікт – як коректно називати події на Сході України? / Р. О. Додонов // Збірка наукових праць: «Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій». – Донецьк, 2015. – С. 260–272.
5. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним. – М., 2005. – С. 7.
6. Журналісти в зоні АТО. Практичний poradnik [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mymedia.org.ua/articles/warjourn/zhurnal_sti_v_zon_ato_praktichniy_poradnik.html
7. Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97%D0%B2%D1%80/print1217856518710949>
8. Князев А. А. Журналистика конфликта: освещение конфликтов. Пропаганда, свобода информации и информационная безопасность. Работа журналиста в «горячих точках» / Александр Князев. – Бишкек: Илим, 2003. – 320 с.
9. Прикладная конфликтология для журналистов / М. Мельников, В. Малькова, А. Пчелинцев, Г. Кожевникова, В. Монахов. – М.: Права человека, 2006. – 158 с.
10. Раскин А. В. Защита журналистов. Положения Международного гуманитарного права, применяющиеся к журналистам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/html/666ABM>
11. Указ Президента України «Про Военну доктрину України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>
12. Украина заняла третье место в мире по количеству погибших журналистов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zn.ua/UKRAINE/ukraina-zanyala-trete-mesto-v-mire-po-kolichestvu-pogibshih-zhurnalistov-166878_.html

Мирошниченко П.В., Пшепировская С.Г.

Запорожский национальный университет

ВОЕННЫЙ КОНФЛИКТ В ТЕЛЕВИЗИОННОМ СЮЖЕТЕ: СООТВЕТСТВИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫМ СТАНДАРТАМ ЖУРНАЛИСТИКИ

Аннотация

В статье рассматриваются понятия, которые чаще всего употребляются в публицистике для обозначения событий, которые происходят на Востоке Украины. Анализируется содержание понятий «война», «гибридная война», «военный конфликт». В статье также рассмотрены основные производственные стандарты журналистской деятельности в «горячих точках». Рекомендации предоставляются всем представителям СМИ, а особенно, журналистам-телевизионщикам.

Ключевые слова: война, военный конфликт, гибридная война, телевидение, производственные стандарты.

Myroshnychenko P.V., Pshepyrovskaya S.G.

Zaporizhzhya State University

MILITARY CONFLICT IN TELEVISION PROGRAM: COMPLIANCE OF MANUFACTURING STANDARDS OF JOURNALISM

Summary

This article discusses the concepts, which are often used in journalism to describe the events that occur in the Eastern Ukraine. We analyze the concept of «war», «hybrid warfare» and «armed conflict». The article also describes the main production standards of journalism in war zone. Recommendations are provided to all members of the media, especially for TV-journalists.

Keywords: war, military conflict, hybrid warfare, TV, manufacturing standards.